

Kenesei István, MTA Nyelvtudományi Intézet igazgatója

- Van-e olyan speciális gond, probléma, jelenség, ami kizárólag a bölcsészeket sújtja?

- Az MTA intézetei között a humán tudományokkal foglalkozók tudják a legkevésbé kiegészíteni szűkös költségvetésüket kutatási pályázatokkal. Náluk valamivel jobb helyzetben vannak a társadalomtudománnyal foglalkozó kutatóhelyek. Az egyetlen itthon pályázható forrás, az OTKA kerete évek óta változatlan, márpedig a dolog természeténél fogva az EU által nyújtott lehetőségekből éppen a nemzeti kultúra (irodalom, nyelv, történelem, néprajz) kutatása, illetve emlékeinek archiválása marad ki. Évek óta hangsúlyozzuk, hogy ezt a körülményt a hazai pályázati források elosztásánál figyelembe kellene venni, valamint hogy az OTKA keretét meg kellene emelni, amit a kormányok rendszeresen megígértek, aztán nem történt semmi. Fontos lenne tovább fiatal kutatóink számára világos és egyértelmű pályaképet felvázolni. Ezek a helyüket a nemzetközi környezetben kiválóan megálló tehetségek méltatlan anyagi körülmények között és egyértelmű perspektíva nélkül kötelezik el magukat a nekik kedves és az Akadémiának, illetve az országnak fontos kutatások iránt.

- Milyen a presztízse a társadalomtudományi intézeteknek? Hangjukat ritkán hallani, kivéve a politológusokét és a filozófusokét.

- Visszakérdezek: milyen a presztízse a tudománynak általában? Rákerestem például Lovász László közelmúltban kapott Kyoto-díjának hazai visszhangjára: az MTI-n kívül mindössze három sajtóorgánium tudósított róla, pedig ez jócskán felér egy olimpiai aranyéremmel. Tudjuk persze, hogy a sport óriási üzlet, de vajon ki meri állítani, hogy a tudomány eredményei nem hoznak nagyobb hasznot az emberiségnek és Magyarországnak, mint a sportteljesítmények? Régi vágyam, hogy a tévé-híradókban a sportrovat mellett legyen tudományos rovat is, de nem hiszem, hogy valaha is teljesül. Való igaz, hogy a tudomány képviselői nem rohanják meg a sajtót eredményeikkel, és ezért joggal vagyunk hibáztathatók. Másfelől viszont az is tény, hogy a hírforrások szinte kizárólag a botrányokra koncentrálnak. Ezzel szemben a jelentős európai lapok, televíziók komoly tudományos újságírást művelnek, illetve megbízható dokumentumsorozatokot készítenek. A BBC például tavaly egy remek egyórás filmet készített a nyelv keletkezéséről a tudományterület legjobb neveit megszólaltatva és a legfrissebb eredményeket bemutatva.

- Mi a véleménye Pálinkás József, MTA elnök közel három éves munkájáról?

- Elnök úr igen gyors léptekkel "áramvonalasította" az Akadémia hierarchiáját, számos vezető munkatársat lecserélt és jelentős mértékben centralizálta a döntési folyamatokat. Ezzel egységesebbé tette az MTA szervezetét és egyirányúvá a döntéshozatalt azokban az ügyekben, amelyekben a vezetés kezében vannak a döntési jogok. A korábbi "kétfejű" (főtitkári-elnöki) hatalommegosztást tehát felváltotta egy "cégszerű" struktúra, amely ha tartós eredményeket hoz, az egész magyar tudományosság javára válik. Bármennyire meglepheti is a kívülállókat, a tudományt nem lehet demokratikusan irányítani. Mivel a tudósok között világos "csípésrend" uralkodik, a jobbakat, a rangsorban "feljebb levőket" kell nagyobb lehetőségekhez juttatni, és ennek nem a többségi szavazás a célravezető módszere.

Hadd emeljem ki az újdonságok közül a sikeresnek mutakozó Lendület-programot, amely a külföldön dolgozó kiemelkedő magyar kutatókat hozza haza, és amelyet e szervezeti változás

nélkül valószínűleg nem lehetett volna ilyen gyorsan és ekkora anyagi támogatással elindítani.

- Milyennek ítéli a hálózat jelenét, jövőjét?

- Egy-egy akadémiai intézet kutatók olyan kritikus tömegét foglalkoztatja, akiknek a munkáját (szemben egy egyetemi tanszékkal vagy intézettel, és különösen a sokágú bölcsészetben) nagyobb célfeladatokra lehet összpontosítani - legyen az egy kiemelkedő EU-s pályázat, vagy egy olyan célfeladat, mint amilyen nálunk a 18 kötetesre tervezett Nagyszótár. Ugyanakkor meggyőződésem, hogy egy kutatóintézetnek nem a saját kutatóközösségét, hanem a szakma egészét kell szolgálnia: ezt tesszük mi is a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tett internetes adatbázisainkkal, tanfolyamainkkal, pályázatainkkal, folyóirat és könyvgyűjteményünkkel, programjainkkal, és ugyanilyen irányban tevékenykedik a többi intézet is. Az intézethálózat egésze továbbá egy olyan független és megbízható tanácsadó szervezetként is működik, amely a tudományos eredményeket igénylő bármely kérdésben gyorsan és hatékonyan állást tud foglalni, illetve segítséget tud nyújtani, amint azt mindegyik intézet gyakorlata bizonyítja.

- Miért hallunk olyan ritkán az intézetekről?

- Az akadémiai kutatóhálózat a szürke mindennapok nemzetközileg rendszeresen elismert tudományos eredményein túl akkor válik láthatóvá a nagyközönség számára, amikor "helyzet" van. Például a közelmúlt vörösiszap-katasztrófájában, de említhetném a szlovák nyelvtörvény tavaly nyáron robbant ügyét is. Akkor a Kisebbségkutató és a Nyelvtudományi Intézet azonnal "hadrafogható" volt és egy hónapon belül mozgósítottuk nemcsak a hazai és a határon túli magyar nyelvészeket, hanem szinte a teljes nemzetközi nyelvész-társadalom csatlakozott ahhoz a nyelvtörvényt elítélő közleményhez, amelyet a honlapunkra feltettünk. Ha nem lettek volna korábbi kutatási kapcsolataink és eredményeink, akkor ilyen gyorsan ekkora visszhangot nem kelthettünk volna.